

NACZELNA RADA ADWOKACKA

ul. Świętojerska 16, 00-202 Warszawa
tel. 22 505 25 00, 22 505 25 01, fax 22 505 25 08
e-mail: nra@nra.pl www.nra.pl

Warszawa, dnia 15 stycznia 2018 r.

Pan

Adam Podgórski

Zastępca Szefa

Kancelarii Sejmu RP

Dot. GMS-WP-173-1/18

NRA.12-SM-1.4.2018

W odpowiedzi na pismo z dnia 2 stycznia 2017 r. uprzejmie przesyłam opinię Naczelnej Rady Adwokackiej do obywatelskiego projektu ustawy – **Komitetu Inicjatywy Ustawodawczej „Zatrzymaj Aborcję”**- o zmianie ustawy z dnia 7.01.1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży przygotowaną przez adw. Katarzynę Gajowniczek-Pruszyńską.

adw. prof. dr hab. Maciej Gutowski

Przewodniczący Komisji Legislacyjnej
Naczelnej Rady Adwokackiej

WYDZIAŁ PREZYDIALNY

L.dz.

Data wpływu **18-01-2018**

Warszawa, dnia 12 stycznia 2018 r.

OPINIA

dotycząca projektu ustawy o zmianie ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży¹

Przedmiotem opinii jest ocena prawna projektu ustawy o zmianie ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i dopuszczalności przerywania ciąży (projekt ustawy), wniesionego do Sejmu przez Pełnomocnik Komitetu Inicjatywy Ustawodawczej „Zatrzymaj Aborcję” na rzecz zmiany ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży, panią Kaję Godek, dnia 30 listopada 2017 r.

Opinia sporządzona została na zlecenie Przewodniczącego Komisji Legislacyjnej Naczelnej Rady Adwokackiej adw. prof. dr hab. Macieja Gutowskiego.

I. Podstawy prawne przewidziane w projekcie ustawy oraz wskazane w treści opinii o odnoszące się do projektowanych przepisów:

1. Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.²;
2. Ustawa z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży;
3. Powszechna Deklaracji Praw Człowieka z dnia 10 grudnia 1948 r.;
4. Europejska Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wartości z dnia 4 listopada 1950 r.;
5. Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z dnia 16 grudnia 1966 r.;

II. Uwagi wstępne

Z treści uzasadnienia do projektu ustawy wynikają następujące założenia:

¹ Ustawa z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (Dz. U. z 1993 r. nr 17 poz. 78)

² Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r. nr 78 poz. 483)

1. Potrzeba zapewnienia, aby konstytucyjne prawo do ochrony życia nie było różnicowane ze względu na stan zdrowia dziecka poczętego poprzez uchylenie dopuszczalności aborcji eugenicznej.
2. Zapewnienie prawnej ochrony życia człowieka od momentu jego poczęcia do naturalnej śmierci.

III. Opinia

Art. 4a ust. 1 obecnie obowiązującej ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży dopuszcza przeprowadzenie zabiegu przerywania ciąży w trzech przypadkach:

- a. gdy ciąża stanowi zagrożenie dla życia lub zdrowia kobiety ciężarnej (przesłanka medyczna);
- b. gdy badania prenatalne lub inne przesłanki medyczne wskazują na duże prawdopodobieństwo ciężkiego lub nieodwracalnego upośledzenia płodu albo nieuleczalnej choroby zagrażającej jego życiu (przesłanka eugeniczna/genetyczna);
- c. gdy zachodzi uzasadnione podejrzenie, że ciąża powstała w wyniku czynu zabronionego (przesłanka prawna).

Na podstawie art. 4a ust. 2 ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży przerwanie ciąży w przypadku, gdy badania prenatalne lub inne przesłanki medyczne wskazują na duże prawdopodobieństwo ciężkiego lub nieodwracalnego upośledzenia płodu albo nieuleczalnej choroby zagrażającej jego życiu, jest dopuszczalne do chwili osiągnięcia przez płód zdolności do samodzielnego życia poza organizmem matki, natomiast w przypadku, gdy zachodzi uzasadnione podejrzenia, że ciąża powstała w wyniku czynu zabronionego – do 12 tygodnia trwania ciąży.

Bez wątpienia są to jedne z najbardziej restrykcyjnych uregulowań nie tylko w Europie, ale także na świecie. Warto podkreślić, że Polska jest jednym z trzech państw, które zdecydowało się na zaostrenie przepisów dotyczących dopuszczalności przeprowadzania aborcji po 1990 r.³ Na chwile obecną zaledwie siedem państw – Chile, Dominikana, Gwatemala, Malta, Nikaragua, Salwador oraz Watykan – całkowicie zabrania przerywania ciąży. Nieliczne państwa, w szczególności z Ameryki Łacińskiej, Afryki i

³ Obok Salwadoru (1998 r.) i Nikaragua (2008 r.), gdzie obowiązuje całkowity zakaz przerywania ciąży

Bliskiego Wschodu, dopuszczają natomiast możliwość przerywania ciąży wyłącznie w sytuacji zaistnienia przesłanki medycznej, przy czym jedynym europejskim państwem posiadającym tego typu ograniczenia jest Irlandia⁴.

Zgodnie z międzynarodowymi standardami ochrony praw człowieka, w tym linią orzeczniczą przyjętą przez Europejski Trybunał Praw Człowieka (ETPC), a także zaleceniami instytucji Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ), brak możliwości przerywania ciąży w określonych sytuacjach może prowadzić do naruszenia podstawowych praw człowieka poprzez narażanie kobiet na okrutne, niehumanitarne i poniżające traktowanie. Brak dostępu do legalnego przerywania ciąży może w szczególności naruszać art. 7 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych⁵, zgodnie z którym „nikt nie będzie poddawany torturom lub okrutnemu, niehumanitarne albo poniżającemu traktowaniu lub karaniu”.

W 2016 r. Komitet Praw Człowieka ONZ w sprawie *Amandy Jane Mellet przeciwko Irlandii*, orzekł, iż Irlandia – odmawiając jej możliwości przerwania ciąży ze względu na wystąpienie przesłanki eugenicznej – naruszyła zakaz okrutnego, niehumanitarnego i poniżającego traktowania, a także zakaz dyskryminacji i prawo do prywatności. W opinii Komitetu Praw Człowieka ONZ art. 7 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych nie dopuszcza możliwości ograniczenia zakazu okrutnego, niehumanitarnego albo poniżającego traktowania i żadne okoliczności lub powody nie mogą usprawiedliwiać jego naruszania. Komitet Praw Człowieka ONZ wezwał także Irlandię do zmiany przepisów prawa, aby nie stały one w sprzeczności z obowiązującymi przepisami prawa międzynarodowego⁶.

Zagwarantowanie dostępu do legalnego przerywania ciąży było również przedmiotem wystąpień Komitetu ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet ONZ. W 2014 r. Komitet ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet ONZ wezwał państwa do legalizacji przerywania ciąży co najmniej w przypadku, gdy powstały one w wyniku gwałtu lub kazirodztwa, zagrażają życiu lub zdrowiu kobiety, a także występują poważne wady płodu. Ponadto, w opinii Komitetu ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet ONZ wprowadzenie sankcji karnych

⁴ Center for reproductive rights, *The world's abortion laws 2018*

⁵ Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z dnia 16 grudnia 1966 r.

⁶ *Amanda Jane Mellet v. Ireland* (CCPR/C/116/D/2324/2013)

wobec kobiet, które zdecydują się na przerwanie ciąży, naruszają prawo do ochrony zdrowia, a także godność i autonomię kobiet⁷.

Dopuszczalność przerywania ciąży w przypadku wystąpienia przesłanki eugenicznej stanowi zatem absolutne minimum w rozumieniu przepisów prawa międzynarodowego gwarantujących ochronę praw człowieka.

Mając na uwadze powyższe, analiza wskazanych przez projektodawcę celów projektu ustawy prowadzi do ich jednoznacznie negatywnej oceny. Według projektodawcy konieczne jest bowiem zaostrenie przepisów dotyczących dopuszczalności przerywania ciąży poprzez uchylenie możliwości przeprowadzania aborcji eugenicznej, a tym samym zapewnienie prawnej ochrony życia człowieka od momentu jego poczęcia do naturalnej śmierci. Zdaniem projektodawcy ochrona życia nie powinna być różnicowana ze względu na stan zdrowia dziecka poczętego.

Nie można jednak zgodzić się ze stanowiskiem wyrażonym w uzasadnieniu projektu ustawy, zgodnie z którym prawna ochrona życia sformułowana w art. 38 Konstytucji RP obejmuje także okres prenatalny. Mimo iż Trybunał Konstytucyjny kilkakrotnie rozszerzał tę zasadę na okres prenatalny⁸, przepisy prawa nie określają konkretnego momentu, od którego istnieje prawna ochrona życia. Odmienne interpretację od Trybunału Konstytucyjnego przyjął zresztą Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 26 października 2006 r., stwierdzając, iż na gruncie prawa karnego „życie i zdrowie człowieka jest przedmiotem ochrony od rozpoczęcia porodu (wystąpienia skurczów macicy, dających postęp porodu), a w wypadku operacyjnego zabiegu cesarskiego cięcia, kończącego ciążę – od podjęcia czynności zmierzających do przeprowadzenia tego zabiegu.”⁹

W podobnym tonie wypowiedział się także Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 13 października 2006 r. wskazując, iż „zdając sobie sprawę z kontrowersji, jakie w światowym orzecznictwie i doktrynie wywołuje problem roszczeń związanych z urodzeniem dziecka upośledzonego, do którego nie doszłoby, gdyby lekarze dostarczyli

⁷ *Statement of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women on sexual and reproductive health and rights*, Fifty-seventh session, 10-28 February 2014

⁸ Por. wyrok TK z dnia 28 maja 1997 r. (K 26/96), wyrok TK z dnia 7 stycznia 2004 r. (K 14/03), wyrok TK z dnia 30 września 2008 r. (K 44/07)

⁹ Uchwała SN z 26 października 2006 r. (I KZP 18/06)

rodzicom informacji umożliwiających legalne dokonanie przerwania ciąży, należy stwierdzić, że skoro wskazana wyżej ustawa o planowaniu rodziny przyznaje rodzicom prawo do świadomego planowania rodziny, a kobiecie prawo do przerwania ciąży między innymi w sytuacji określonej w art. 4a ust. 1 pkt 2 ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży, z tzw. przyczyn genetycznych, to prawa te należy uznać za prawa podmiotowe rodziców, których naruszenie rodzi odpowiedzialność odszkodowawczą.”¹⁰

Co istotne, międzynarodowe traktaty gwarantujące ochronę praw człowieka takie jak Powszechna Deklaracja Praw Człowieka (art. 1. „Wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi pod względem swej godności i swoich praw.”¹¹), Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych (art. 6. „Każda istota ludzka ma przyrodzone prawo do życia. Prawo to powinno być chronione przez ustawę. Nikt nie może być samowolnie pozbawiony życia.”¹²) czy Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (art. 2. „Prawo każdego człowieka do życia jest chronione przez ustawę. Nikt nie może być umyślnie pozbawiony życia, wyjąwszy przypadki wykonania wyroku sądowego skazującego za przestępstwo, za które ustawa przewiduje taką karę.”¹³) także nie rozszerzają prawnej ochrony życia na okres prenatalny. W związku z tym, należy przyjąć, iż uznanie ochrony życia w okresie prenatalnym poprzez uchylenie możliwości przeprowadzania aborcji eugenicznej w istotny sposób ograniczyłoby prawa kobiet i byłoby niezgodne zarówno z obowiązującymi przepisami prawa międzynarodowego gwarantującymi ochronę praw człowieka, jak i Konstytucją RP.

Jak wynika z art. 30 Konstytucji RP, przyrodzona i niezbywalna godność człowieka stanowi źródło praw i wolności człowieka i obywatela. Jest ona nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych. Zgodnie z art. 32 Konstytucji RP, wszyscy są równi wobec prawa i mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne. Nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiejkolwiek przyczyny. Na podstawie art. 47

¹⁰ Wyrok SN z dnia 13 października 2006 r. (IV CK 161/05)

¹¹ Powszechna Deklaracja Praw Człowieka z dnia 10 grudnia 1948 r.

¹² Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z dnia 19 grudnia 1966 r.

¹³ Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z dnia 4 listopada 1950 r.

Konstytucji RP, państwo obejmuje także szczególną ochroną prawo do ochrony życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz do decydowania o swoim życiu osobistym. Zaostrzenie przepisów dotyczących dopuszczalności przerywania ciąży poprzez uchylenie możliwości przeprowadzania aborcji eugenicznej stanowiłoby zatem ograniczenie w zakresie korzystania z szeregu konstytucyjnych praw i wolności przysługujących kobietom.

Należy przy tym pokreślić, że ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych praw i wolności mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą jednak naruszać istoty wolności i praw, co wynika z art. 31 ust. 2 Konstytucji RP. Nawet jeśli przyjmiemy, iż na gruncie art. 38 Konstytucji RP prawna ochrona życia rozszerza się także na okres prenatalny, nie może ona naruszać innych praw i wolności człowieka i obywatela, w tym ograniczać przysługującej kobiecie godności, prawa do równego traktowania i prawa do ochrony życia prywatnego. Uznanie stanowiska Trybunału Konstytucyjnego, zgodnie z którym życie stanowi wartość podlegająca ochronie prawnej także w prenatalnej fazie rozwoju, nie oznacza tym samym, iż w określonych okolicznościach – do jakich zalicza się wystąpienie przesłanki eugenicznej – ochrona życia ludzkiego w prenatalnej fazie rozwoju nie powinna być ograniczona ze względu na konieczność ochrony innych konstytucyjnych praw i wolności przysługujących kobietom.

IV. Podsumowanie

Przedstawiona przez projektodawcę propozycja wprowadzenia zmian w aktualnie obowiązującej ustawie o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży nie zasługuje na aprobatę i powinna zostać oceniona negatywnie.

Nie ulega wątpliwości, że aktualnie obowiązujące regulacje nie zapewniają dostatecznej możliwości realizacji praw człowieka w zakresie dostępu do legalnego przerywania ciąży. W ocenie opiniującej ochrona płodu w fazie prenatalnej powinna przede wszystkim przejawiać się w zagwarantowaniu pełni praw kobiet, w tym swobody i samodzielności podejmowanych decyzji.

Zaostrzenie przepisów dotyczących dopuszczalności przeprowadzania aborcji poprzez uchylenie dopuszczalności aborcji eugenicznej stoi w sprzeczności z szeregiem wiążących Polskę aktów prawnych o randze międzynarodowej i narusza podstawy demokratycznego państwa prawnego, w szczególności zakaz dyskryminacji i prawo do ochrony życia prywatnego.

Wprowadzenie zmian w zaproponowanym przez projektodawcę kształcie stanowiłoby formę usankcjonowania zjawiska przemocy wobec kobiet poprzez naruszenie podstawowych praw człowieka.

Katarzyna Gajowniczek-
Pruszyńska

